

ZÁVEREČNÁ SPRÁVA O PROJEKTE ruzovyamodrysvet.sk

Základné informácie o projekte

Projekt ruzovyamodrysvet.sk *Rodová senzibilizácia vo vzdelávacom procese na základných a stredných školách ako príprava budúcej desegregácie povolani* bol realizovaný v rámci Iniciatívy Spoločenstva EQUAL z prostriedkov Európskeho sociálneho fondu. Projekt trval od marca 2005 do konca októbra 2008 (po dvoch predĺženiach); realizovaný bol v rámci priority číslo 4: *Znižovanie rozdielov medzi rodmi a podporovanie pracovnej desegregácie*. Opatrenie: *Rodový výskum, rodový audit a rodová senzibilizácia ako prostriedky dosiahnutia rovnosti žien a mužov na trhu práce*.

Vedúcou partnerkou projektu bola feministická organizácia **ASPEKT** (odborná a projektová koordinácia a garancia celého projektu: PhDr. Jana Cviková a PhDr. Jana Juráňová); **rozvojové partnerstvo** ďalej tvorili: občianske združenie **Občan a demokracia** (zodpovedná: PhDr. Šarlota Pufflerová), **Bábkové divadlo na Rázcestí** z Banskej Bystrice (zodpovedná: Mgr. Iveta Škripková) a **neinvestičný fond Škola základ života** pri Základnej škole na Gorkého ulici 21 v Trnave (zodpovedná: Mgr. Marta Šmidáková). Projekt ruzovyamodrysvet.sk bol súčasťou medzinárodného partnerstva **WEGA**, ktoré tvorilo päť projektov. Okrem projektu ruzovyamodrysvet.sk zo Slovenska to boli: **ARIADNA** (Španielsko); **Z odličnosťou do enakopravnosti med spoloma**, (Slovinsko); **ESS.ER.CI. Rewritten Social Contract** (Taliansko); **KLARA - Netzwerk für Equal Pay und Gender Gleichstellung** (Rakúsko).

Východiská projektu

Projekt ruzovyamodrysvet.sk nadviazal na dovedajšie skúsenosti a aktivity **ASPEKTu** i ďalších partneriek rozvojového partnerstva, ktoré pri koncipovaní projektu vychádzali z potreby vniesť rodovo citlivý prístup do oblasti školstva, výchovy a vzdelávania. **ASPEKT** nadobudla do roku 2005 mnoho skúseností s rodovou senzibilizáciou spoločnosti vôbec a osobitne s rodovo citlivým vzdelávaním. Ľudskoprávna organizácia **Občan a demokracia** mala bohaté skúsenosti s prenosom ľudskoprávných tém do prostredia základných a stredných škôl aj prostredníctvom ďalšieho vzdelávania učiteliek a učiteľov. **Bábkové divadlo na Rázcestí** z Banskej Bystrice už niekoľko rokov spracovávalo rodovo citlivé témy vo svojich inscenáciách a scénických čítaniach. Základná škola v Trnave mala skúsenosti s rôznymi projektmi presahujúcimi bežný rámec fungovania a jej riaditeľka a učiteľky priniesli do projektu svoju pedagogickú erudíciu a otvorenosť voči novým poznatkom. Všetky tieto skúsenosti tvorili východisko uvažovania o ďalších možnostiach práce s problematikou rodovej citlivosti v oblasti výchovy a vzdelávania.

Vzhľadom na časovú obmedzenosť projektu a iné okolnosti súvisiace najmä so šírkou témy rodovej senzibilizácie a so situáciou v školstve na Slovensku bolo nutné konkretizovať jednotlivé aktivity do takej miery, aby bolo možné obsiahnuť a sledovať ich dosah, pričom takéto vymedzovanie pokračovalo aj v priebehu projektu. Vzhľadom na charakter programu **IS EQUAL** zúčastnené organizácie, predovšetkým vedúca organizácia **ASPEKT** projektovali jednotlivé aktivity a ich možné dosahy tak, aby bolo možné „laboratórnou“ formou uskutočniť akúsi sondu do vzdelávacieho systému a jeho spoločenského kontextu a vytvoriť nástroje pre ďalšiu prácu v tejto oblasti. Preto bola téma i pôsobnosť projektu naplánovaná takým spôsobom, aby sa s výsledkami projektu a s jeho produktmi dalo pracovať ďalej.

Projekt ruzovyamodrysvet.sk sa zameriaval na rodovú senzibilizáciu spoločnosti, predovšetkým na scitlivenie rodového vedomia učiteliek a učiteľov a na zvýšenie ich

odbornosti. Východiskom projektu bol predpoklad, že rodovo citlivý prístup v pedagogickej teórii a praxi je jedným zo základných predpokladov skvalitnenia výchovného a vzdelávacieho procesu a že tento proces je významne determinovaný aktuálnym spoločenským kontextom. A napokon práve rodovo citlivý pedagogický prístup vytvára podmienky pre rodovú desegregáciu povolání, pretože je významným faktorom odbúravania predsudkov pri rozhodovaní sa o ďalšom štúdiu a pri výbere povolania.

V projekte sme sa zameriavali na pomerne široké spektrum cieľových skupín, predovšetkým však na učiteľky a učiteľov, na žiačky a žiakov, študentky a študentov, expertky a expertov v oblasti výchovy a vzdelávania a ď. Išlo nám však aj o oslovenie širšej odbornej a laickej verejnosti.

Aktivity projektu

Aktivity projektu ruzovymodrysvet.sk boli koncipované pomerne široko:

Edukačné aktivity pre rôzne cieľové skupiny, ako napríklad semináre, prednášky, workshopy; pilotný projekt na základnej škole; letná škola a letný workshop pre učiteľky; divadelné prestavenia a ďalšie.

Publikačné aktivity, v rámci ktorých sme vypracovali a sprístupnili množstvo rôznych materiálov.

Výskum stavu rodovo citlivej pedagogiky, resp. rodovej citlivosti v oblasti výchovy a vzdelávania na Slovensku bol zároveň prvým pokusom tohto druhu v SR.

Nadnárodné partnerstvo WEGA bolo zamerané na spoluprácu a výmenu skúseností v oblasti rozvoja rodovej demokracie, rodovo citlivej kultúry a eliminácie rodovej diskriminácie.

Všetky aktivity projektu boli vzájomne poprepájané: Napríklad publikácia *Ružový a modrý svet. Rodové stereotypy a ich dôsledky* sa stala východiskom projektu ďalšieho vzdelávania pre učiteľky pri seminároch, pilotnom projekte a podobne a vďaka uverejneniu na webovej stránke poslúžila aj širšej odbornej a laickej verejnosti; vzdelávacie aktivity sa zasa stali východiskom kurzu *Rodová rovnosť ako nástroj spoločenských zmien*, ktorý bol akreditovaný na Ministerstve školstva SR.

Edukačné aktivity projektu sa sústreďovali na priame vzdelávanie učiteliek a učiteľov, študentiek a študentov, expertiek a expertov v oblasti vzdelávania a výchovy, i širšej odbornej a laickej verejnosti. Ich cieľom bolo predovšetkým oboznámiť účastníčky a účastníkov s ťažiskovými témami a otázkami súvisiacimi s rodovými vzťahmi a rodovou rovnosťou, ako aj pripraviť a overiť metodiky rodovo citlivého vzdelávania a nestereotypnej výchovy.

Organizácia Občan a demokracia v spolupráci s ASPEKTom uskutočnila 12 jednodňových seminárov (november 2005 – marec 2007), letnú školu (júl 2006) a letný workshop (júl 2007). Jednodňové semináre boli zamerané na päť tematických okruhov: rodové stereotypy a ich dôsledky, rodové stereotypy v škole, rodičovstvo – materstvo/otcovstvo, mýtus krásy, deľba práce medzi ženami a mužmi, ženy v politike. Každý tematický okruh sa zopakoval v 3 mestách – Bratislava, Vrútky a Košice, aby sa na vzdelávaní mohli zúčastniť učiteľky zo všetkých krajov. V priemere sa seminárov zúčastňovalo 15 – 25 učiteliek a učiteľov rôznych aprobácií. Viaceré a viacerí z nich v minulosti absolvovali semináre združenia Občan a demokracia v oblasti základných ľudských práv a slobôd. Z hľadiska metodológie boli semináre založené na interaktívnom učení s aktívnou účasťou všetkých zúčastnených.

Letná škola rodovo citlivej pedagogiky pre učiteľky v roku 2006 prebiehala formou prednášok, diskusií a interaktívnych workshopov, zúčastnilo sa na nej 28 učiteliek z rôznych

regiónov Slovenska, z rôznych typov a stupňov škôl. Cieľom bolo objasniť učiteľkám základné východiská rodovo citlivej pedagogiky a zvýšiť ich vlastnú rodovú citlivosť v práci so študentmi a študentkami. Letný workshop, ktorý sa konal v roku 2007, mal za cieľ prakticky pripraviť učiteľky na uplatňovanie rodovo citlivého prístupu vo vzdelávaní. Účastníčky sa oboznámili so základnou teóriou interaktívneho spôsobu vzdelávania a s princípmi tvorby participatívnych metód. V spolupráci s odborníčkami na rodovú problematiku sa účastníčky workshopu podieľali na tvorbe rodovo citlivých metodík, ktoré môžu využiť vo vlastnej pedagogickej praxi.

Semináre pre expertky a expertov na oblasť výchovy a vzdelávania, ako aj pre širšiu odbornú verejnosť sa venovali rôznym témam ako napríklad rodovo citlivá pedagogika pri výbere povolania, rodovo citlivá didaktika, mýtus krásy, rodovo citlivý prístup vo výtvarnej výchove, násilie v párových vzťahoch, rodové aspekty jazyka, rodový tréning a d'., organizoval ich ASPEKT a viedli ich expertky zo Slovenska, z Čiech a z Rakúska.

Pilotný projekt na ZŠ Gorkého 21 v Trnave realizoval ASPEKT v spolupráci s pedagogičkami z trnavskej školy. Súčasťou projektu boli pravidelné kontinuálne semináre ďalšieho vzdelávania so stabilnou 9-člennou skupinou učiteliek, náčuvy na vyučovacích hodinách, spoločné vypracovávanie metodických materiálov, konzultácie, mapovanie učebníc a ďalšie aktivity. Niektorých vzdelávacích podujatí sa zúčastňovali aj ďalšie učiteľky a učelia zo ZŠ Gorkého 21 a ďalších ZŠ, študentky a študenti Pedagogickej fakulty Trnavskej univerzity a ďalšie zástupkyne a zástupcovia odbornej verejnosti. Každý seminár sa venoval jednej ťažiskovej téme: rod a pohlavie; rodová deľba práce; rodové stereotypy v správaní a postojoch učiteliek a učiteľov; neviditeľné histórie žien; rodovo citlivá pedagogika; rodová socializácia; úloha hračiek v rodovej socializácii; úloha rozprávok a detských knižiek v rodovej socializácii; normy maskulinity; rodové stereotypy v rómskych komunitách; prevencia násilia v školskej praxi; mýtus krásy a reklama; rodová deľba práce a i. Tieto boli doplnené aj o ďalšie aktuálne témy. Výstupmi z pilotného projektu sú: vypracovanie a overovanie curricula (ďalšieho) vzdelávania učiteliek a učiteľov v oblasti rodovo citlivej pedagogiky; zber rôzneho materiálu na tému rodové stereotypy, napríklad v učebniciach pre základné školy; záznamy z odučených hodín, praktické skúsenosti s rodovo citlivou pedagogikou (ako ju učiteľky uplatňovali na rôznych vyučovacích hodinách) i námety na prácu s deťmi.

Výsledkom edukačných aktivít projektu ruzovymodrysvet.sk je akreditovaný kurz **Rodová rovnosť ako nástroj spoločenských zmien**. Na jeho vytvorení úzko spolupracovali Občan a demokracia a ASPEKT. Spolu s ďalšími odborníčkami a odborníkmi rozvíjali základné moduly kurzu, ich náplň a metodické prístupy. Kurz tvorí osem tém, ktoré sú rozložené do ôsmich modulov (každý je projektovaný na 10 tréningových hodín). Jednotlivé moduly môžu účastníčky a účastníci absolvovať osobitne, vo vzájomnej kombinácii i v celom rozsahu všetkých ôsmich modulov. Náplňou kurzu sú prednášky, diskusie, modelové situácie, analýza dokumentov a učenie sa praxou.

K edukačným aktivitám patrili aj divadelné predstavenia z produkcie Bábkového divadla na Rázcestí z Banskej Bystrice. Predstavenia pre deti *Tonko Modrinka a Anička Ružička alebo Ako sa z Aničky stala faganička* a z *Tonka babec*, ako aj *(Ne)poslušné macíky* tematizujú rodové stereotypy vo výchove. Predstavenia pre dospelých *Pavlin príbeh* na motívy knihy Pavly Cebocli *Pavlin príbeh* (ASPEKT 2005), *Prečo nie som anjel* na motívy kníh Aglaje Veteranyi *Prečo sa dieťa varí v kaši* (ASPEKT 2005), *Polica posledných vydýchnutí* (ASPEKT 2006) a *Prečo nie som anjel* (ASPEKT 2007); Júlie Meinholmové: *Citová výchova hadej ženy - Hra o tajomstvách mám a ich dcér* experimentovali s vytváraním rodovo citlivej divadelnej reči. Tieto predstavenia pracovali inovatívnym spôsobom s rodovo citlivými témami, ktoré sa takto dostávali k širšej verejnosti. Zúčastnené organizácie spolupracovali prostredníctvom Bábkového divadla na Rázcestí aj s konkrétnymi vyučujúcimi

na Univerzite Mateja Bela (Fakulta humanitných vied a Pedagogická fakulta). V prostredí BDNR v spolupráci s UMB vznikol Klub EQ, v rámci ktorého sa pravidelne stretávali záujemkyne a záujemcovia o rodové témy a konali prednášky, semináre, premietania filmov, diskusie a podobne. Od 18. do 20. októbra 2007 sa v Banskej Bystrici konalo podujatie, ktoré bolo vyvrcholením spolupráce všetkých organizácií rozvojového partnerstva; festival Nová Eva/Eva Nová priniesol pestrú mozaiku aktivít: prednášky, diskusie, tvorivé dielne, koncert, divadelné predstavenia, výstavy.

Publikačné aktivity boli veľmi dôležitou súčasťou projektu. Ideovým i materiálovým východiskom celého projektu sa stala kniha *Ružový a modrý svet. Rodové stereotypy a ich dôsledky* (editorky: J. Cviková – J. Juráňová; Občan a demokracia – ASPEKT, prvé vydanie 2003), pre potreby projektu vyšla v roku 2005 v druhom vydaní. V roku 2006 sme pripravili jej rozšírenú verziu na CD-ROMe, ktorý je v modifikovanej verzii prístupný aj na webstránke projektu www.ruzovymodrysvet.sk.

Jedným z výstupov projektu je aj publikácia *Učiteľské povolanie. Aspekty rodovej rovnosti v škole*, ktorá prináša výsledky skúmania niektorých aspektov rodovej rovnosti v škole na základe skupinových rozhovorov s učiteľkami a učiteľmi (autorka: J. Filadelfiová, editorky: J. Cviková, J. Juráňová).

K publikačným aktivitám patrila aj sociálna kampaň *Je len práca, ktorú treba urobiť*, ktorej cieľom bolo rozšíriť výsledky projektu do radov odbornej i laickej verejnosti a prispieť ku kultivovaniu rodovej citlivosti spoločnosti, a to najmä v oblasti rodovej deľby práce.

Rovnomenná webová stránka www.ruzovymodrysvet.sk so sprístupnenými materiálmi o rodovo citlivej pedagogike a rodovej problematike vôbec je najrozsiahlejším a najšírejším výstupom projektu. Jej obsah tvoria informácie o projekte, materiály, ktoré vznikli v rámci projektu, ako aj výsledky vzdelávacích podujatí. Táto webová stránka sa v priebehu projektu stala portálom rodovo citlivej pedagogiky; v súčasnosti má návštevnosť okolo 3000 prístupov za mesiac, počas kampane to bolo dokonca tridsaťnásobne viac. Informačný materiál pod názvom *Ťjúvinky z ruzovymodrysvet.sk* bol pravidelne posielaný na adresy všetkých základných a stredných všeobecných škôl, metodických centier a ďalších inštitúcií súvisiacich s rodovou rovnosťou a so školstvom.

Výskum stavu rodovej rovnosti v školstve priniesol rešerš literatúry v SR a ČR; analýzu pološtruktúrovaných rozhovorov s učiteľkami zapojenými do pilotného projektu; vyhodnotenie dotazníkov zameraných na skúmanie rodovej citlivosti.

Najrozsiahlejším výstupom výskumných aktivít je knižná publikácia *Učiteľské povolanie*, ktorá prináša vybrané časti záverečnej analýzy skupinových rozhovorov s učiteľkami a učiteľmi (výskum bol realizovaný v spolupráci: ASPEKT, Inštitút pre verejné otázky a FOCUS). Skupinové rozhovory, ktoré sa stali východiskom publikovanej analýzy, naznačili, že na školách pretrvávajú množstvo rodovo podmienených nerovností. Zatiaľ čo otázky súvisiace so stavom rodovej rovnosti v školstve sú v zahraničí predmetom výskumov už niekoľko desaťročí, u nás boli výskumné aktivity v rámci projektu [ruzovymodrysvet.sk](http://www.ruzovymodrysvet.sk) prvými krokmi v tejto oblasti.

Obhatením projektu bola aj **nadnárodná spolupráca**. V rámci medzinárodného partnerstva WEGA sme okrem početných spoločných aktivít (konferencie, výmeny expertiek, konzultácie a i.) zužitkovali i bilaterálnu spoluprácu, napríklad rakúsko-slovenskú spoluprácu: rodový tréning a i.; ako aj slovensko-kanársku spoluprácu: uverejnenie slovenského prekladu príručky zameranej na praktické využitie vo vzdelávaní *Rovnosť príležitostí od školy po zamestnanie. Prevencia ako cesta i cieľ*. Svedčí o tom aj poďakovanie autoriek príručky

slovenským partnerkám (počas pracovnej návštevy na Slovensku ich o. i. zaujala najmä publikácia *Ružový a modrý svet*).

Záver

Projekt ruzovyamodrysvet.sk priniesol veľa výstupov, na ktoré sa dá nadviazať ďalšou prácou v oblasti hľadania nástrojov rodovej senzibilizácie spoločnosti, osobitne v oblasti rodovo citlivej pedagogiky. Výsledky a dobrá prax projektu sú prístupné na webovej stránke projektu, ktorá ostane naďalej k dispozícii všetkým záujemcom, a má potenciál sa rozvíjať.

Názov projektu ruzovyamodrysvet.sk sa na Slovensku stal „značkou“ rodovo citlivej pedagogiky; výhodou tejto značky je, že stelesňuje výrazným spôsobom konkrétnu tému z rodovej oblasti a neviaže sa teda primárne na konkrétne organizácie, ale na tému, ktorou sa aj v budúcnosti môžu zaoberať rôzne spolupracujúce zoskupenia.

Projekt bol vybraný aj ako príklad dobrej praxe pre publikáciu vychádzajúcu pre Záverečnú konferenciu IS EQUAL na Slovensku a zároveň bol prezentovaný ako príklad dobrej praxe aj na Záverečnej konferencii Európskeho sociálneho fondu ako krátky videofilm, v rámci ktorého sa predstavili niektoré vybrané projekty z programovacieho obdobia 2005 - 2008.

Projekt ruzovyamodrysvet.sk trval 3,5 roka a obsahoval veľa rozmanitých aktivít, ktoré priniesli veľa konkrétnych výstupov, praktických poznatkov i poznatkového zázemia do ďalšej práce v tejto oblasti. Bude dôležité nájsť cesty, ako tieto výsledky uplatniť v budúcnosti. Bude to závisieť najmä od toho, či sa podarí využiť know-how mimovládnych organizácií v tejto oblasti (ktoré zatiaľ u oficiálnych štruktúr absentuje) a zabezpečiť spoluprácu mimovládnych organizácií a zodpovedných miest v štátnej správe a samospráve v záujme uplatňovania rodovej rovnosti a rodovej citlivosti vo výchove a vzdelávaní na Slovensku.

Významným výsledkom projektu je aj poznanie, že tému rodovej citlivosti nemožno zavádzať do prostredia školstva mechanicky, pretože táto téma si vyžaduje expertný a scitlivený prístup, ako aj dlhodobú perspektívu. Projekt sa nesústredil len na vzdelávanie učiteliek a učiteľov, ale aj na spoznávanie prostredia, v ktorom sa na Slovensku odohráva výchova a vzdelávanie, a v neposlednom rade aj na posilňovanie učiteliek, na tvorbu metód, akými možno v škole pracovať pri uvádzaní rodovej citlivosti do praxe a podobne. Projekt ruzovyamodrysvet.sk neprináša mechanicky prenosné know-how, prináša však poznanie prostredia, množstvo overených metód a materiálov, no najmä podnetov.